

บทบรรณาธิการ

EDITORIAL

แนวคิดบางประการในการพัฒนาสังคม

III

ในสองตอนที่แล้ว เราได้พิจารณากันมาแล้วถึงวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์ในระดับต่าง ๆ และได้พิจารณาถึงความมุ่งหมายในการพัฒนาสังคมกันมาพอสมควรแล้ว ต่อไปนี้ก็มาถึงตอนสุดท้ายของข้อเขียนนี้ คือ ตอนที่ว่าด้วยการสร้างวิธีการพัฒนาสังคมอย่างมีประสิทธิภาพหรือให้ได้ผลดีที่สุดภายในระยะเวลาอันไม่ยาวนานนัก

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในปัจจุบันนี้แล้วว่า งานพัฒนาสังคมโดยการวางแผนนั้นเป็นงานที่มีทางเป็นไปได้ และน่าจะก่อให้เกิดผลดีกว่าการที่ปล่อยให้สังคมพัฒนาไปเอง โดยไม่มีการนำทาง ชักจูงหรือแนะแนว ปัญหาในการพัฒนาสังคมในตอนนีจึงไม่ใช่ปัญหาที่ว่า ควรจะพัฒนาสังคมโดยการวางแผนหรือไม่ต้องวางแผน เพราะผู้เขียนเชื่อว่าปัญหานี้ยอมตกไปโดยปริยายเมื่อเราก็ได้ทราบจากข้อเท็จจริงที่เห็นได้จากบางสังคมหรือหลาย ๆ สังคมว่า การวางแผนพัฒนาสังคมนั้นเป็น สิ่งที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมมากกว่าที่จะปล่อยให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปโดยไม่ต้องให้ใครเข้าไปวางแผน เมื่อยอมรับกันเช่นนี้แล้ว ปัญหาที่ควรจะต้องพิจารณาใคร่ครวญต่อไปก็คือ ปัญหาที่ว่าเราจะวางแผนพัฒนาสังคมกันอย่างไรจึงจะได้ผลดีที่สุด เราจะอาศัยอะไรเป็นพื้นฐานหรือเนื้อหาสำหรับประกอบการพิจารณาในการวางแผน -- ภาวะทางเศรษฐกิจ ลักษณะและองค์ประกอบของประชากร ปริมาณและชนิดของทรัพยากรธรรมชาติ องค์กรหรือสถาบันทางสังคมต่าง ๆ คุณค่าทางสังคม (social values) แบบแผนทางวัฒนธรรม (cultural patterns) แนวคิดและโลกทัศน์ของราษฎรส่วนใหญ่อันประกอบเป็นลักษณะประจำชาติ (national character) และอื่น ๆ หรือเราจะพิจารณาแต่เฉพาะลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังกล่าวแล้วเป็นสำคัญแต่เพียงอย่างสองอย่าง เช่น ภาวะทางเศรษฐกิจซึ่งก็เกี่ยวเนื่องกับปริมาณและชนิดของทรัพยากร

ธรรมชาติ แล้วถือว่าสิ่งอื่น ๆ นอกจากนี้ไม่สำคัญควรแก่การพิจารณา เหล่านี้คือปัญหาบางประการที่เราจะพิจารณากันอย่างละเอียดพอสมควรในข้อเขียนตอนนี้

ถ้าเรามองประเทศชาติ (a nation) ว่าเป็นสังคมหนึ่งเราก็อาจจะพบว่าสังคมแบบนี้มีลักษณะและขนาดแตกต่างกันมากมาย ประเทศเป็นหน่วยทางการเมืองซึ่งย่อมประกอบด้วยอาณาเขต ประชากรและอำนาจในการปกครองตนเองหรือรัฐบาล ประเทศต่าง ๆ จึงประกอบด้วยอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาลแตกต่างกัน อาจประกอบด้วยประชากรหลายเชื้อชาติ หลายเผ่าพันธุ์ อาจมีวิธีการจัดการปกครองและระบบเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน อาจมีระบบความเชื่อ และระบบคุณค่าที่แตกต่างกัน และอาจมีสิ่งอื่น ๆ แตกต่างกันออกไปอีกมากมาย หากจะพิจารณาโดยละเอียดลงไปก็จะเป็นการยากความไปสำหรับข้อเขียนแบบนี้ อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศต่าง ๆ ในโลกจะมีความแตกต่างกันอย่างมากในลักษณะต่าง ๆ ทั้งกล่าวมาแล้ว แต่เมื่อเราคิดว่าประเทศคือสังคมหนึ่ง และสังคมหนึ่ง (a society) ตามความหมายในทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยานั้นย่อมจะต้องมีลักษณะพื้นฐานร่วมกันอยู่หลายประการ ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เราได้ทราบถึงสิ่งที่เรามักจะรู้จักกันในวงสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาว่า “โครงสร้างทางสังคม” (social structure) และ “การจัดองค์การทางสังคม” (social organization) แต่ไม่ใช่เป็นความมุ่งหมายของข้อเขียนนี้ที่เราจะมาพิจารณารายละเอียดของคำว่า “โครงสร้างทางสังคม” และ “การจัดองค์การทางสังคม” เพราะถ้าทำเช่นนั้นย่อมจะไม่มีเนื้อที่เหลือพอที่จะพิจารณาเรื่องตามที่ได้ตั้งใจไว้แต่แรก กระนั้นก็ตามเราก็ไม่อาจจะผ่านคำสองคำนี้โดยไม่พิจารณากันเสียเลยเพราะคำทั้งสองก็เกี่ยวข้องอยู่กับเนื้อหาของเรื่องที่จะดำเนินต่อไปอยู่มาก ฉะนั้น เพื่อผลในทางปฏิบัติ ผู้เขียนจึงจำต้องขอพูดถึงคำทั้งสองอย่าง “รวมยอด” (over-simplified) ไว้ดังนี้ : โครงสร้างทางสังคมย่อมได้แก่แบบแผนต่าง ๆ อันเป็นเครื่องนำทางหรือชี้ทาง (guide to action) ให้สมาชิกของสังคมได้กระทำในเรื่องต่าง ๆ อันเป็นวิถีชีวิตของสังคมและการจัดองค์การทางสังคมนั้น โดยทั่วไปแล้วก็ได้แก่การกระทำทางสังคม (คือโดยการร่วมมือกับคนอื่น) ในเรื่องต่าง ๆ เช่น เรื่องทางการเมือง การเศรษฐกิจ การศึกษา การสาธารณสุข การศาสนา เป็นต้น

การจัดการทางสังคมมักจะดำเนินไปตามแบบแผนต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่หรือประกอบกันเข้ามาเป็นโครงสร้างทางสังคมของแต่ละสังคม ฉะนั้น โครงสร้างทางสังคมและการจัด

องค์การของสังคมจึงเป็นสิ่งที่จำต้องไปด้วยกันเสมอ ถ้าสังคมใดมีโครงสร้างทางสังคมแน่นนอน มั่นคง เกร็งครัด การจัดการทางสังคมในต่าง ๆ ก็ไม่มีใครจะมีปัญหามากนัก เพราะมีเครื่องชี้ทางปฏิบัติที่แจ่มแจ้งอยู่แล้ว ตรงข้ามหากสังคมใดมีโครงสร้างทางสังคมที่อ่อนแอ ทรุดโทรม และปล่อยให้มีความเลือกปฏิบัติได้หลายอย่างในเรื่องเดียวกัน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นเพราะอิทธิพลจากการแทรกแซงของวัฒนธรรมภายนอกหรืออาจจะเป็นเพราะความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากภายในสังคมนั้นเองก็ตาม การจัดการองค์การทางสังคมนั้นก็อาจมีปัญหาก็เกิดขึ้นหลายอย่าง อาจก่อให้เกิดความลึกลับ ความมอเลเวง เพราะในกรณีเช่นนี้ เครื่องชี้ทางปฏิบัติไม่มีใครแน่นอน เปิดให้มีการเลือกมาก ซึ่งก็ย่อมมีเรื่องที่จะต้องคิดและตัดสินใจมากขึ้นเป็นธรรมดา

ด้วยทรรศนะดังกล่าว ประเทศในฐานะที่เป็นสังคมจึงย่อมจะต้องมีโครงสร้างของตัวเองและการจัดการทางสังคมภายในของแต่ละประเทศก็ย่อมจะดำเนินไปตามแบบแผนต่าง ๆ ที่ประกอบกันเข้ามาเป็นโครงสร้างของประเทศ และเรื่องนี้จะแตกต่างกันไปบ้างไม่มากนัก แต่องค์การทางสังคมที่ทุกประเทศหรือทุกสังคมจะต้องมีอยู่ด้วยกันนั้น เราพอจะแยกออกไปได้อย่างน้อยเป็น 6 องค์การ คือ

-- องค์การทางด้านครอบครัวและวงศ์ญาติ (Family & Kinship Organization) ซึ่งย่อมรวมถึงการแต่งงานและการตั้งครอบครัว การปฏิบัติต่อกันระหว่างสามีภรรยา การเลี้ยงดูเด็ก และการปฏิบัติต่อญาติตามลำดับชั้นต่าง ๆ เข้าไว้ด้วย

-- องค์การทางด้านการศึกษา (Educational Organization) ซึ่งเราอาจจะขยายรวมถึงการจัดการศึกษาแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการด้วย

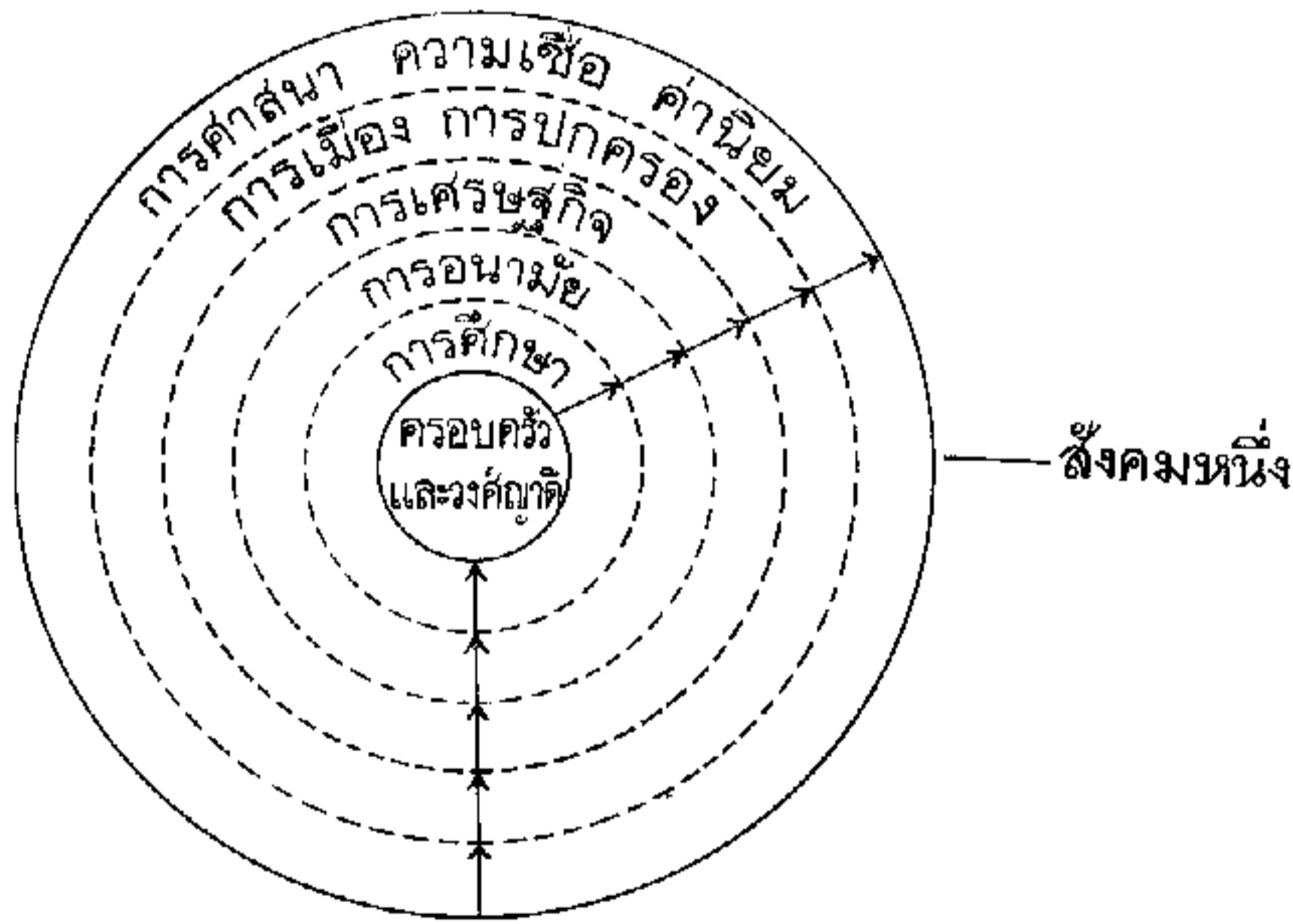
-- องค์การทางด้านสุขภาพอนามัย (Health & Sanitary Organization) อันเป็นการจัดการเกี่ยวกับการบำบัดและบำรุงสุขภาพของสมาชิกสังคมในด้านต่าง ๆ

-- องค์การทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Organization) ซึ่งย่อมจะหมายรวมถึงกิจกรรมที่เป็นเครื่องหาเลี้ยงชีพหรือยังชีพทางด้านต่าง ๆ อาทิ การทำนา ทำสวน ทำไร่ ค้าขาย ให้บริการต่าง ๆ อุตสาหกรรม ฯลฯ เป็นต้น

— องค์กรทางการเมือง (Political Organization) ซึ่งรวมถึงวิธีการจัดการปกครองและการรักษาความยุติธรรมด้วย

— องค์กรทางศาสนา (Religious Organization) รวมถึงระบบความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งสมาชิกในสังคมมีปฏิบัติศรัทธาอยู่

องค์กรใหญ่ ๆ ทั้งหมดนี้ย่อมจะไม่แยกกันอยู่อย่างโดดเดี่ยวโดยไม่เกี่ยวข้องกันตรงกันข้าม ข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่ในสังคมต่าง ๆ ทั่วโลกกลับแสดงให้เห็นว่า องค์กรทั้งหมดนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอยู่อย่างใกล้ชิด และองค์กรบางอย่างอาจมีอิทธิพลเหนือองค์กรอย่างอื่นในสังคมหนึ่งก็ได้ หรือแม้ในสังคมเดียวกันเมื่อพิจารณาในระยะเวลาที่แตกต่างกัน องค์กรทางสังคมที่มีอิทธิพลเหนือองค์กรอื่นอาจเปลี่ยนฐานะไปหรือเสื่อมอิทธิพลไปก็ได้ อย่างเช่น ในสังคมของประเทศอังกฤษในสมัยกลางปรากฏว่า องค์กรทางศาสนาเป็นองค์กรที่มีอิทธิพลเหนือองค์กรอื่นใดทั้งหมด แต่พอมาถึงปัจจุบันในประเทศอังกฤษและในยุโรปโดยทั่วไป กลับปรากฏว่าองค์กรทางศาสนาเสื่อมอิทธิพลลงมาก และองค์กรทางด้านเศรษฐกิจกลับมีอิทธิพลขึ้นมาอย่างมากมาย เป็นต้น หากเราจะเขียนภาพความสัมพันธ์ขององค์กรทางสังคมในแต่ละสังคม โดยสมมติให้สังคมหนึ่งเป็นรูปวงกลมขนาดใหญ่แล้ว เราก็อาจจะเขียนได้ดังนี้:

→ เป็นเครื่องหมายแสดงถึงทางแห่งสัมพันธ์ภาพ

อันที่จริงแล้วรูปที่เขียนไม่ได้แสดงที่อยู่ขององค์การต่าง ๆ อย่างถูกต้องนักเพราะขาดส่วนลึก ฉะนั้น เวลามองภาพหากจะพยายามเพิ่มส่วนลึกเข้าไปในภาพด้วยก็จะเข้าใจได้ใกล้เคียงความเป็นจริงมากขึ้น การที่ให้องค์การด้านครอบครัวและวงศ์ญาติอยู่ตรงกลาง เพราะถือว่าจากจุดนั้นที่ชีวิตมนุษย์เราเริ่มขึ้นมา จะเรียกว่าเป็นจุดศูนย์ (zero point) หรือจุดเริ่มต้นสำหรับบุคคลก็ได้ การจัดการในเรื่องของครอบครัวนั้นเราย่อมเห็นได้ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับระเบียบทางศาสนา การศึกษา การอนามัย และการเศรษฐกิจอยู่ไม่น้อย ระบบการเมืองการปกครองก็มีส่วนช่วยเสริมสร้างบุคลิกภาพของคนในสังคมได้มากเหมือนกัน อย่างเช่น คนที่เกิดและเติบโตมาในสังคมเผด็จการ เคยเห็น เคยชิน อยู่กับวิธีเผด็จการมานาน ย่อมจะมีบุคลิกภาพหนักไปในทางเผด็จการมากกว่าที่จะมีใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นแบบคนที่เกิดและเติบโตมาในสังคมที่มีการ ปกครองแบบประชาธิปไตย อย่างที่เคยมีใครคนหนึ่งกล่าวไว้อย่างน่าฟังว่า ประชาธิปไตยนั้นจะต้องเริ่มต้นในบ้านของตนเองก่อน หากไม่แล้ว ความเป็นประชาธิปไตยก็จะเกิดขึ้นมาอย่างเต็มที่ไม่ได้ ในทางกลับกัน คนที่เกิดและเติบโตมาในครอบครัวแบบประชาธิปไตยในสังคมประชาธิปไตยก็ยากที่จะทนยอมให้ใครมาสั่งการโดยไม่มีเหตุผลและปราศจากความยินยอมพร้อมใจของคนส่วนใหญ่ได้โดยง่าย ๆ ข้อเท็จจริงของความวุ่นวายทางการเมืองของประเทศคือยังพัฒนาทั้งหลายซึ่งชนชั้นปกครองและประชาชนทั่วไปเคยชิน อยู่กับระบบเผด็จการในรูปแบบต่าง ๆ เมื่อพยายามจะเปลี่ยน ระบบการปกครองไปเป็น ประชาธิปไตยตามแบบตะวันตก ย่อมเป็นเครื่องยืนยันให้เห็นว่าอิทธิพลของระบบการเมืองดั้งเดิมนั้นมีอยู่เข้มแข็งเพียงไร มิใช่แต่จะติดอยู่แค่สามัญสำนึกเท่านั้น หากแต่ได้ซึมซาบอยู่ในบุคลิกภาพของสมาชิกแห่งสังคมเหล่านั้นประดุจเป็นส่วนหนึ่งแห่งชีวิตของเขาเลยทีเดียว แม้ว่าเขาเหล่านั้นโดยสำนึกจะไม่ยอมรับเรื่องนี้ก็ตาม แต่โดยความเป็นจริงแล้วเขาไม่อาจสลัดมันออกไปจากตัวของเขาได้ง่าย ๆ เช่นที่เขาคิดว่าจะทำได้

ระบบทางเศรษฐกิจก็เช่นกัน อย่างเช่น ในสังคมซึ่งระบบทางเศรษฐกิจยังอยู่ในภาวะของการทำไร่ทำนาเป็นส่วนใหญ่ แนวคิดของคนในเรื่องการใช้เวลา ในเรื่องของการออม ในเรื่องของการแบ่งปันทรัพย์สินและในเรื่องของการรวมกลุ่มกันทำงาน ฯลฯ

ย่อมจะแตกต่างกันไปจากแนวปฏิบัติในเรื่องแบบเดียวกันของสังคม ซึ่งระบบเศรษฐกิจอยู่ในภาวะอุตสาหกรรมอย่างเต็มที่แล้ว ดังนั้น เมื่อภาวะทางเศรษฐกิจในสังคมเหล่านี้ต้องถูกกดดันให้เปลี่ยนไปสู่ภาวะของเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วจึงพบความยุ่งยากวุ่นวายมากมาย นับตั้งแต่การเปลี่ยนแนวคิดเรื่องเวลาจากฤดูกาลมาเป็นชั่วโมง นาที วินาที ซึ่งจะเห็นว่าชาวไร่ ชาวนา ส่วนใหญ่มักจะปรับตัวในเรื่องนี้ไม่ไคร่ทัน เปลี่ยนจากการทำงานในทุ่งกว้างมาทำงานในโรงงานอันคับแคบเต็มไปด้วยอุปกรณ์ต่าง ๆ มากมาย ฯลฯ เหล่านี้เป็นปัญหาที่แก้ไขไม่ได้ง่าย ๆ เพราะจะต้องทำการเปลี่ยนแปลงคน นอกจากนั้นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมสมัยใหม่อาจขัดแย้งกับระบบความเชื่อทางศาสนาของสังคมซึ่งสอนให้คนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ใช้จ่ายทรัพย์สินไปในทางทำบุญให้ทานมากกว่าเก็บออมหรือลงทุนก็ได้ หากเป็นเช่นนั้นแล้ว การพัฒนาเศรษฐกิจย่อมจะเผชิญปัญหามากขึ้น

เท่าที่ยกตัวอย่างมาเพียงเล็กน้อยนี้ก็เพียงแต่จะเน้นให้เห็นว่าระบบต่าง ๆ ภายในสังคมนั้นย่อมมีความเกี่ยวโยงซึ่งกันและกันอย่างแยกกันไม่ออกและการทำหน้าที่ (function) ของแต่ละระบบหรือองค์การย่อมจะเป็นไปไม่ได้หากขาดการสนับสนุนค่าจุนจากระบบหรือองค์การอื่น ๆ ภายในสังคม ทว่าองค์การทางสังคมต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในแต่ละสังคมเป็นปฏิปักษ์ต่อกันหรือทำหน้าที่ขัดแย้งซึ่งกันและกันเองอยู่เป็นเวลานานแล้ว โอกาสที่สังคมส่วนรวมจะแตกสลายก็จะมีมากขึ้น ในทางตรงกันข้าม ทว่าระบบหรือองค์การทางสังคมต่าง ๆ ภายในสังคม ทำหน้าที่เสริมต่อคลังของสนับสนุนซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี โอกาสที่สังคมนั้นจะดำรงอยู่อย่างราบรื่นและพัฒนารุ่งเรืองต่อไปก็มีทางที่จะเป็นไปได้มากขึ้น

ด้วยเหตุนี้ เมื่อเราหันมาพิจารณาในแง่ของการพัฒนาสังคม เราก็จะพบว่า การมุ่งพัฒนาเฉพาะองค์การทางสังคมอย่างใดอย่างหนึ่งโดยไม่พิจารณาถึงความสัมพันธ์ที่องค์การนั้นมีอยู่ต่อองค์การอื่น ๆ ในสังคมด้วยก็ย่อมจะเป็นการพัฒนาสังคมแบบไม่ตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง ผลที่ตามมาจากการปฏิบัติเช่นนั้น จึงน่าจะได้แก่ความยุ่งยากหรือปัญหาต่าง ๆ มากกว่าจะเป็นผลแห่งความก้าวหน้าในต่าง ๆ ตามที่ได้ตั้งเจตนาเอาไว้จริงอยู่ในทางปฏิบัติเราอาจต้องยอมรับข้อจำกัดในการเริ่มต้นพัฒนาอยู่หลายประการ เราอาจพบว่าเป็นไปไม่ได้ที่เราจะทำการพัฒนาองค์การต่าง ๆ ในระดับเดียวกันพร้อมกันไป

เพราะอาจจำกัดอยู่ด้วยทุนทรัพย์และวิชาการ เราจึงเริ่มต้นจากองค์การใดองค์การหนึ่งหรือสองสามองค์การก่อน แต่การที่จะทำไปเช่นนี้หากว่าเราได้ทำไปด้วยความสำนึกถึงความเกี่ยวพันระหว่างองค์การทางสังคมต่าง ๆ ที่มีอยู่ต่อกันดังที่ได้พิจารณากันมาแล้วก็น่าจะเป็นการกระทำที่จะส่งผลดีกว่าการที่เราทำการพัฒนาเฉพาะองค์การใดองค์การหนึ่ง ทั้งนี้นิยมปฏิบัติกันแพร่หลายอยู่ในปัจจุบันอันมักจะเรียกว่า “การพัฒนาเศรษฐกิจ” โดยมีได้ระแวงว่าภาวะทางเศรษฐกิจของแต่ละสังคมนั้นย่อมมีรากเง้าเคล้าคลุกอยู่กับภาวะการณ์ทางสังคมกันอื่น ๆ ของสังคมนั้นด้วยอย่างมาก การลอก “ตัวแบบ” (model) ในการพัฒนาเศรษฐกิจของสังคมอื่นมาใช้จึงเท่ากับเป็นการยอมรับว่า ผู้วางแผนพัฒนาเศรษฐกิจขาดความรู้ความเข้าใจต่อสภาพอันแท้จริงของสังคมตน และวางแผนพัฒนาการไปแบบการสร้างวิมานบนอากาศ ซึ่งย่อมมีโอกาที่จะพังทลายได้ง่ายกว่าการที่จะพบความสำเร็จอย่างแท้จริง

ปัญหาที่มักจะเกาะกินจิตใจของนักการเมืองในประเทศกึ่งพัฒนาส่วนมากมักจะโต้แย้งปัญหาที่ว่า “ทำอย่างไรจึงจะพัฒนาประเทศของตนให้เจริญรุ่งเรืองได้มากที่สุด ภายในเวลาอันสั้นที่สุด?” ไม่ว่าจะด้วยมูลเหตุจูงใจอะไรก็แล้วแต่ บรรดาผู้นำของประเทศกึ่งพัฒนามักจะมีแนวโน้มที่จะรับฟังความเห็นจากนักวิชาการจอมปลอมซึ่งสามารถขายตัวแลกกับ ลาภ ยศ คอยแพ้เหตุผลเสนอสิ่งซึ่งตามหลักวิชาไม่น่าจะเป็นไปได้. แต่ก็ควรจะเป็นไปได้ตามแนวคิดของผู้นำประเทศ (บางทีอาจเป็นเพราะด้วยอคติที่อยากเห็นความรุ่งเรืองเกิดขึ้นในสมัยที่ตนเองครองอำนาจอยู่ก็เป็นได้) และด้วยจุดตั้งต้นเช่นนี้บรรดาโครงการหรือแผนการสร้างวิมานบนอากาศทั้งหลายเหล่านี้จึงได้เกิดขึ้นตามขึ้นมา ผลที่ได้รับส่วนมากจึงมักจะไปในทำนองที่ว่า ยิ่งพัฒนายิ่งล้ำหลัง ยิ่งลงทุนทุ่มเทมากก็ยิ่งพบปัญหาต่าง ๆ มาก ทรัพยากรต่าง ๆ ซึ่งก็มีอยู่ไม่ไคร่มาก เมื่อถูกใช้ฟุ่มเฟือยไปก็ยิ่งลดน้อยลงไปเรื่อย ๆ จนทำให้ผู้ที่มองโลกในแง่ร้ายบางคนถึงกับกล่าวว่า อนาคตของประเทศกึ่งพัฒนานั้นน่าจะหมดหวัง เพราะยิ่งทุ่มเทพัฒนาไปก็ยิ่งพบว่าคนส่วนมากยิ่งยากจนลง ข้อที่บรรดาผู้นำประเทศกึ่งพัฒนาทั้งหลายควรจะระลึกไว้เสมออีกก็คือว่า งานพัฒนาประเทศนั้นเป็นงานใหญ่ งานที่ต้องใช้พลังงาน พลังสมอง พลังฝีมือ เป็นจำนวนมาก เป็นงานที่ต้องการความอดทน

ต้องการเจตน์จำนงที่แน่วแน่และต้องการความเสียสละส่วนตัวให้มาก เพราะเป็นงานที่จะต้องทำต่อเนื่องกันและจะต้องใช้เวลาานมากกว่าหนึ่งชั่วอายุคน กรุงโรมไม่อาจสร้างเสร็จเพียงวันเดียว การพัฒนาประเทศก็ไม่อาจกระทำให้บรรลุผลได้รวดเร็วในช่วงระยะเวลาอันสั้นได้เช่นกัน ความเจริญรุ่งเรืองที่แท้จริงของประเทศไม่ได้ขึ้นอยู่กับที่การเพิ่มขึ้นของถนนหนทาง ตึกรามบ้านช่อง หรือวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ แต่อย่างเดียว เพราะสิ่งเหล่านั้นย่อมจะไม่มี ความหมายจริงจั่งอะไรนัก หากว่าประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังไม่เปลี่ยนแนวคิด พฤติกรรมต่าง ๆ ให้เป็นการสอดคล้อง ส่งเสริม เร่งระดับพัฒนาการด้านต่าง ๆ ให้เคลื่อนไหวในอัตราที่ก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ ไป

สิ่งที่ผู้มีอำนาจและหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาประเทศควรจะได้พิจารณาใคร่ครวญอย่างมากในระยะแรกที่จะทำการวางแผนพัฒนาประเทศ ก็คือว่าเราจะสร้าง "ตัวแบบ" (model) ในการพัฒนาประเทศของเราอย่างไร จึงจะช่วยนำทางให้เราทำการพัฒนาประเทศของเราให้ไปสู่จุดหมายปลายทางตามที่เรามุ่งหวังไว้ได้ ในเมื่อเราไม่สามารถใช้ตัวแบบของสังคมอื่นมาปรับใช้กับสังคมของเราได้ เราก็จำเป็นต้องสร้างตัวแบบในการพัฒนาประเทศของเราขึ้นมาเอง การสร้างตัวแบบในการพัฒนาประเทศจึงเป็นงานสำคัญขั้นต้นของกระบวนการพัฒนาที่จะติดตามมาในภายหลัง เราจะสร้างตัวแบบในการพัฒนาสังคมขึ้นมาอย่างถูกต้องไม่ได้ ถ้าเราไม่ทราบข้อความจริงต่าง ๆ อันเป็นสภาพส่วนรวมของสังคมของเราอย่างถูกต้อง แน่นอนและมีรายละเอียดพอสมควรเสียก่อน ข้อความจริงเกี่ยวกับสภาพหรือปรากฏการณ์ทางสังคมต่าง ๆ ในสังคมของเรานั้นไม่ใช่สิ่งที่เราจะได้มาอย่างง่าย ๆ โดยอาศัยเฉพาะประสบการณ์เฉพาะตัวในฐานะแต่เพียงว่าเราเกิดมาเป็นคนไทยและอยู่เมืองไทยมาแต่เล็กแต่น้อยเท่านั้น และก็ไม่ใช่สิ่งที่จะได้มาง่าย ๆ จากสามัญสำนึกของเราเท่านั้น จริงอยู่สามัญสำนึกและประสบการณ์นั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลแต่ละคนเป็นอันมาก แต่ว่าเพียงแต่เรามีสิ่งนี้อยู่ในตัวเรา ยังไม่เป็นการเพียงพอที่เราจะสร้างตัวแบบในการพัฒนาประเทศให้ถูกต้องได้ เรายังต้องการสิ่งอื่น ๆ อีกมาก อย่างน้อยที่สุดเราจะต้องมีความรอบรู้ในหลักวิชาและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของสังคมอย่างลึกซึ้งและจะต้องมีความรู้และความเข้าใจต่อทฤษฎีและ

แนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม ทั้งจะต้องรู้ถึงกระบวนการทางวิทยาศาสตร์สังคมที่ว่าด้วยการแสวงหาข้อความจริงทางสังคมในกันต่าง ๆ อีกด้วย ความรู้เหล่านี้จำเป็นจะต้องศึกษาค้นคว้ามาจากสถาบันการศึกษาในระดับสูงและต้องใช้เวลาานเฉพาะผู้ที่มีความรู้เหล่านี้ดีแล้วเท่านั้น จึงจะสามารถทำการเสาะแสวงหาความจริงเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องหรือใกล้เคียงต่อความเป็นจริงมากที่สุด ฉะนั้นเราจึงอาจสรุปอย่างง่าย ๆ ได้ว่า งานแสวงหาข้อความจริงเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมในแง่มุมต่าง ๆ นั้น เป็นงานทางวิชาการของผู้ที่รู้และชำนาญงานทางด้านนี้โดยเฉพาะมิใช่งานที่คนทั่ว ๆ ไปใคร ๆ ก็ทำได้

ด้วยเหตุนี้ เราจึงอาจกล่าวได้ว่า ผลงานการศึกษาค้นคว้าหรือวิจัยสภาพของสังคมใดสังคมหนึ่งย่อมเป็นเนื้อหาอันสำคัญยิ่ง ที่เราจะนำมาใช้ประกอบการพิจารณาสร้างตัวแบบสำหรับพัฒนาสังคมนั้นขึ้นมา สังคมใดที่ขาดผลงานการศึกษาค้นคว้าปรากฏการณ์ทางสังคมของตนในแง่มุมต่าง ๆ อยู่อย่างเพียงพอย่อมไม่อาจสร้างตัวแบบสำหรับพัฒนาสังคมนั้นให้ได้ผลในทางปฏิบัติอย่างจริงจังได้ และเพราะเหตุนี้กระมังสังคมต้อยพัฒนาทั้งหลายซึ่งตามปกติก็ย่อมจะขาดผลงานวิจัยปรากฏการณ์ทางสังคมของตนอยู่อย่างมากแล้ว จึงมักจะนิยมสร้างตัวแบบในการพัฒนาประเทศของตนโดยลอกตัวแบบเอามาจากสังคมอื่น เพราะไม่อาจจะอาศัยหลักฐานข้อความจริงทางสังคมต่าง ๆ จากภายในสังคมของตนได้อย่างเพียงพอ ตัวแบบในการพัฒนาสังคมจึงมีลักษณะไม่อาจปฏิบัติได้ผลจริงจังและมีปัญหายุ่งยากตามมามากมายหลายประการดังได้กล่าวมาแล้ว

ปัญหาที่เราพิจารณากันต่อไปก็คือว่า เมื่อสังคมต้อยพัฒนาทั้งหลายยังอยู่ในลักษณะที่ขาดผู้ที่มีความรู้ทางสังคมศาสตร์ในสาขาต่าง ๆ อยู่มากและยังขาดการวิจัยลักษณะต่าง ๆ ในองค์การทางสังคมอยู่เป็นอันมากเช่นในปัจจุบันนี้ จะพอมิทางใดบ้างหรือไม่ที่เราจะสามารถดำเนินการพัฒนาประเทศให้ได้ผลดีเพิ่มขึ้นมาบ้าง ผู้เขียนเห็นว่าในเรื่องนี้เราก็จำเป็นที่จะต้องแยกงานพัฒนาประเทศออกเป็นหลายขั้นตอน โดยขั้นแรกทีเดียวเรายังไม่พร้อมที่จะสร้างตัวแบบอย่างจริงจังขึ้นมาได้ เราก็จะต้องทำการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขสภาวะการณ์ต่าง ๆ ที่มองเห็นได้อย่างชัดเจนและมีความจำเป็นอย่างรีบด่วนเสียก่อน การ

แก้ไขและปรับปรุงเช่นนี้เป็นแต่เพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและเป็นการแก้เฉพาะเรื่องเฉพาะราย จึงไม่อาจถือได้ว่าเป็นงานพัฒนาสังคมที่จริงจังแต่อย่างใด แม้กระนั้นก็ตามงานแก้ปัญหาเฉพาะหน้าก็เป็นงานจำเป็น เพราะเป็นการช่วยให้สังคมได้เข้าสู่ภาวะการดำเนินชีวิตตามปกติสุขอันจะเป็นการปูพื้นให้มีการพัฒนาได้โดยราบรื่นต่อไปในภายหน้า

พร้อม ๆ กับที่กำลังดำเนินการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในด้านต่าง ๆ อยู่ นั่น สิ่งที่บรรดาผู้รับผิดชอบในสังคมทั้งหลายจะต้องเร่งรีบสนับสนุนให้เกิดมีขึ้นก็ได้แก่ การสร้างสถาบันเกี่ยวกับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ การผลิตนักวิจัยทางสังคมศาสตร์และการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการวิจัยศึกษาสภาพการของสังคมในลักษณะที่สำคัญ ๆ ทั้ง 6 องค์การดังกล่าวไว้แล้วในตอนต้น ข้อความจริงทางสังคมที่ได้จากการวิจัยศึกษาเหล่านี้จะต้องนำมาพิจารณาประกอบเพื่อการวางแผนสร้างตัวแบบสำหรับพัฒนาประเทศในระยะยาวต่อไป และในขณะที่ดำเนินการส่งเสริมการผลิตนักวิจัยทางสังคมศาสตร์และการวิจัยทางสังคมศาสตร์ในด้านต่าง ๆ อยู่ นั้นทางฝ่ายรัฐบาลก็ยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องวางแผนงานพัฒนาประเทศในระยะสั้น ๆ โดยอาศัยข้อความจริงทางสังคมที่มีอยู่แม้จะไม่สมบูรณ์ก็ตามมาเป็นเครื่องประกอบในการพิจารณาวางแผนระยะสั้นนี้ด้วย แผนพัฒนาระยะสั้นควรมีอายุไม่เกิน 3 ปีเป็นอย่างมาก เพราะว่าเป็นแผนที่ไม่สมบูรณ์ในตัวเนื่องจากขาดข้อความจริงสนับสนุนอย่างสมบูรณ์และควรจะได้มีการนำผลปฏิบัติมาประเมินเทียบเคียงกับแผนที่วางไว้ทุกๆ รอบปี หากพบปัญหาหรืออุปสรรคอันไม่ได้คาดหวังไว้แต่ต้นเกิดมีขึ้นมาในระหว่างนั้นก็จะได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงแผนได้ทันที่

เนื่องจากการวางแผนพัฒนาระยะสั้นนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งการคาดคะเนอยู่มาก และการคาดคะเนนั้นส่วนมากก็มักจะอาศัยสิ่งที่เรามองเห็นได้ชัดเจนอยู่จากปัญหาเฉพาะหน้าอันรีบด่วนทั้งหลาย ฉะนั้น แผนพัฒนาในระยะสั้นส่วนมากจึงมักจะมุ่งเน้นที่จะพัฒนาแต่เฉพาะองค์การทางสังคมเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งก่อน และเนื่องจากว่าประเทศด้อยพัฒนาส่วนมากมักจะเป็นประเทศที่อยู่ในภาวะยากจนและขาดแคลนวัตถุดิบทรัพยากรกันสมัยต่าง ๆ ในเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอุตสาหกรรมแบบตะวันตก ฉะนั้น แผนระยะสั้นในการพัฒนาประเทศเหล่านี้ส่วนมาก จึงมักจะลงเอยอยู่ที่การพัฒนาการจัดองค์การทางบ้าน

เศรษฐกิจกันเป็นพื้น จนกระทั่งคนส่วนมากเข้าใจกันไปอย่างแคบ ๆ ว่า การพัฒนาประเทศ ก็คือการพัฒนาเศรษฐกิจนั่นเอง โดยลืมนึกถึงข้อความจริงเกี่ยวกับมนุษย์ในแง่อื่น ๆ ไปว่า คนเรานั้นใช้แต่จะเกิดมากินมาใช้อย่างเดียว ยังเกิดมาสำหรับมีอารมณ์ ความคิดและพฤติกรรมในทำนองอื่น ๆ อีกมาก และบางอย่างก็อาจสำคัญกว่าการจะได้ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยเสียอีก ดังเราได้พบเห็นอยู่บ่อย ๆ ว่า คนอาจปฏิเสธอาหารหรือสิ่งของที่คนอื่นหยิบยื่นให้อย่างดูหมิ่นได้แม้ว่าเขาจะหิวหรือมีความต้องการสิ่งของนั้นอยู่มากก็ตาม หรืออย่างเช่นกรณี ที่คนยอมสละทรัพย์สินสมบัติออกบวชเพื่อกันหาสัจธรรมตามแบบอุดมคติของเขาที่เป็นเครื่องแสดงให้เห็นเป็นอย่างดีว่า วิถีชีวิตของคนนั้นไม่ใช่จะอยู่ที่วิถีชีวิตเศรษฐกิจแต่อย่างเดียวน หากยังเกี่ยวพันอยู่กับลักษณะที่เป็นนามธรรมอีกมากมายหลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สิ่งซึ่งเขาถือว่าเป็นอุดมคติในการดำเนินชีวิตของเขา

ด้วยเหตุนี้ ตัวอย่างในการพัฒนาสังคมจึงควรมีรายละเอียดและแผนการที่จะมุ่งพัฒนาองค์การทางสังคมทั้ง 6 องค์การดังที่กล่าวมาแล้วในตอนต้นเข้าไว้ด้วยกันทั้งหมด ก็จะต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพความเป็นจริงและแผนการพัฒนาพฤติกรรมของคน ตั้งแต่ในระบบครอบครัวและวงศาครอบครัว ไปจนถึงรายละเอียดและแผนการพัฒนาในระบบความเชื่อและศาสนาต่าง ๆ ด้วย แผนการพัฒนาในองค์การต่าง ๆ เหล่านี้ต้องให้สอดคล้องกลมกลืนกันไปสู่จุดมุ่งหมายในการพัฒนาสังคม คือมุ่งที่จะสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของสมาชิกแห่งสังคมให้ได้สมบูรณ์และโดยทั่วถึง หากสามารถทำได้เช่นนี้ งานพัฒนาสังคมก็จะเป็นงานที่ตั้งอยู่บนรากฐานที่มั่นคงและมีทางที่จะนำสังคมให้พัฒนาไปสู่เป้าหมายได้ในระยะเวลาที่ไม่นาน จนเกินไปและโดยไม่ต้องมีการสร้างแผนขึ้นมาใหม่ทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนผู้นำหรือผู้ปกครองประเทศทั้งจะเป็นการประหยัคทรัพยากรของสังคมในทำนองต่าง ๆ ไปได้อย่างมากอีกด้วย.

สนิท สัมภรรการ